Csendes mini-fesztivál Marosvásárhelyen

Sem külön plakátok, sem utólag ragasztott szalagok nem tüntették fel, hogy március második hetének végén amolyan mini-fesztivált rendez a Marosvásárhelyi Állami Színház vezetősége, sorra játszatja a román és magyar tagozat idei előadásait, alkalmat adván nézőknek is, sajtónak is, hogy bepótolják mulasztásaikat. A helybeliek közül sokaknak fel sem tűnt a dolog, ami egyben azt is jelenti, hogy nekik nem nagyon volt pótolnivalójuk. Telt házat a *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* előadásán láthattunk, de ezt inkább a nótáskedvűek nézték meg, többnyire másodszor és harmadszor.

A magyar tagozat — mint ismeretes — Móricz Zsigmond vígjátékával nyitotta az évadot. Akadtak és akadnak egyesek, akik már a darabnak a játékrendbe való beiktatását is kifogásolták, illetve kifogásolják, mondván, hogy a *Muzsikaszó* nem tartozik a nagy író legreprezentatívabb alkotásai közé, s hogy befejezése idillikus. Sem egyik, sem másik megállapítást sincs szándékomban cáfolni. Ha csak a színműveket vesszük, Móricz életművének kétségtelenül nem a legcsillogóbb, de a tiszteletet és méltánylást magasan kiérdemlő részét, találunk jobb, reprezentatívabb darabokat, mint a *Muzsikaszó*. Az *Úri muri* például sokkal jobb. A *Muzsikaszó* Balázsától távol áll Szakhmáry Zoltán magányos és elkeseredett hősiessége, a vígjátékíró Móricztól a társadalmi dráma alkotójának leleplező, prófétás indulata. Mégis alapvetően hibás a *Muzsikaszót* az *Úri murival* mérni, az előbbiben az utóbbi gyöngébb változatát látni. A *Muzsikaszó* nem is akar az *Úri murihoz* felcsipeszkedni; egyszerűen: más. Hogy idillikus a befejezése? Igaz. Hozzátenném azonban: egymásért epekedő s tán épp ezért adott ponton csókönyösködő fiatal házaspár szerelmi bonyodalma kapcsán az. Nem nagy és alapvető kérdésekben. S még így is, kacagás vagy mosolygás közben is, összeráncoltatja a homlokot a véget nem érő dinomdánomozás, a mérhetetlen csókönyösködés. Méltán írta Bálint György, hogy az a fajta nevetés ez, „amelytől könnyen lehetne eljutni a férfisírásig".

Ha tehát a darab értékelését illető fenntartásokkal, bizonyos korlátok között, egyet is értek, alapvetően nem értek egyet a darabnak a játékrendbe való iktatását kifogásoló önecsonkító, tizedelő szándékkal. Ha a *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* nem is remekmű, távolról sem az a fajta darab, amelynek előadásáért bármely színháznak pironkodnia kellene. És vajon olyan gazdagok vagyunk-e, hogy legnagyobb íróinknak is csak a legreprezentatívabb műveit adhatjuk elő? De talán egy lépéssel tovább is kell menni: manapság, amikor önbírálatilag szoktuk elismerni, hogy az elmúlt évadokban a műsortervi arányokban is akadnak imittamott kifogásolnivalók, amikor előadásaink egyik-másika (beleértve a darabválasztást is) vagy túlságosan előreszaladt, vagy lemaradt s főként nem igyekezett elég rendszeresen és céltudatosan lépésről lépésre fejleszteni a közönség ízlését, egyszóval olyan körülmények között, amikor akadt feldolgozatlan, sőt megemészthetetlen szellemi táplálék is — vajon nem becsületbeli feladat-e klasszikusaink drámáit, színműveit vagy vígjátékait *korszerűen* előadni? Még akkor is, ha azok egyike-másika csupán annyival fejleszti önismeretünket, hogy bölcs mosollyal és művészien tör pálcát a perpatvarkodás és csökönyösködés fölött, mint a *Muzsikaszó*?

A fő kérdés — nézetem szerint — a dolgok hogyanja. Vagyis: valóban korszerűen mutatjuk-e be valamely klasszikus író alkotását? És ebből a szempontból már korántsem tudok lelkesedni a marosvásárhelyi előadásért. Hunyadi András rendezése s ezúttal Szakács György díszlete is alapvetően naturalista jellegű; az előadásvezetés néha bőven belemerül a fölösleges részletezésbe, egyes eseteket, helyzeteket, figurákat pedig túlságosan szó szerint értelmez és ábrázol. Az előadás mindjárt olyan féktelen mulatási jelenettel, olyan haj, de temperamentumosan kezdődik, mintha feledtetni akarná a két évtizeddel ezelőtti híres *Úri muri* utolsó felvonását. Kétségtelenül túlharsogja, de nem feledteti. Annak sűrűsége és skálája volt, a mulatás mögött ott olálkodott a tragikum. Itt viszont elcsodálkozunk, amikor a rövid első felvonás közepe táján látjuk, hogy az előbb még tomboló, féktelenül táncoló, tele torokból üvöltő társaság lassan párologni kezd. Mi történt? Hiszen az imént még olyan jó erőben voltak ezek az úri gyerekek... Azért részletezem a kezdeti hangütést, mert Hunyadi ezúttal sem a jelenetek megszervezésénél, sem a figurák végiggondolásánál nem elég következetes, nincs tekintettel eléggé a darab egészére. Mintha valahogy így gondolkozna: ha muri, legyen muri, ha lúd, legyen kövér, ha szerelmi jelenet, sisteregjen, ha kacérság, győződjék meg róla az iskolásgyerek is, ha zsörtölődés, akkor fordítsunk egymásnak hátat. Nem számol azzal, hogy van fáradt, lankadó muri, van gyöngédségbe oldódó szerelmi jelenet stb. stb.

Nem tudom, milyen lehetett az előadás a bemutatón. Valószínűleg egységesebb volt, éppen ebben a méltánylásra kevés eséllyel pályázó naturalista irányban. Mára a helyzet úgy alakult, hogy a főbb szerepek alakítóinak teljesítményét semmiképpen sem lehet naturalistának bélyegezni, háttér és előtér stílus szempontjából ellentmond egymásnak, s az előadás egysége darabokra hullt.

Balázst ezúttal Ferenczy István játszotta, s alakításának legfeltűnőbb vonása épp az eszközökkel való takarékos gazdálkodás. Egyetlenegyszer sem játssza túl szerepét; hangos fenyegetőzésekre kísértő szövegrészekben meg tud hökkenteni nyugodtságával, elharapott szóval rendeli a nótát, s éneklés közben a legjobb pillanatban siklik át parlandóba. Egyetlen hiányérzetem támadt vele kapcsolatban: időnként talán még jobban el kellett volna távolodnia a figurától s ábrázolásába némi gúnyt vagy öngúnyt is vegyítenie. Nem vagyunk ma már ilyen csuhaj-csókönyösek. Ferenczy méltó színpadi társának bizonyult Mózes Erzsébet üde és friss Pólikája.

A három bűbájos öregaszszonyt, a zsörtölődő Zsani nénit, a melegszívű Pepi nénit és a süket Mina nénit B. Kőszegi Margit érdemes művésznő, Szabó Duci és Bányai Mária alakítja. Szépen, meggyőzően, mértéktartóan — különlegesebb új szín nélkül. Pontosabban: van Kőszegi érdemes művésznő alakításának a harmadik felvonás elején egy momentuma, amely érzékelteti, hogy más rendezői felfogásban milyen lehetett volna ez a *Muzsikaszó*-előadás. Az egy hete tartó szüntelen danászás miatt dühösen jön ki a színre, de még mielőtt haragját szabadjára eresztené, egy önmagáról megfeledkező pillanatában finoman, csak épp jelzésszerűen illeg-billeg a zenére. A véresen komoly murizás helyett ez a fajta mosolyra késztető, kissé ironikus viszonyulás jelenthetné talán egy korszerű *Muzsikaszó*-előadás alapját. A játékos ötlet mindössze felvillanás marad, s mi a nézőtéren csak sóhajtozunk.

Hogy az egység végképp szilánkokra hulljon, Borbáth Ottilia önmagában szép és jól felépített Birike-alakítást dolgoz ki, mely azonban inkább illik egy Goldoni-darabba, mint Móricz vígjátékába.

A bemutatás sorrendjében a *Muzsikaszó* után Tennessee Williams darabja, *Az iguana éjszakája* következett, erről írtunk már az idei 3. számunkban.

A korszerű hangvételt, illetve ennek valamilyen változatát, melyet a marosvásárhelyi néző nem találhatott meg az első s — mint a 3. számban közölt cikkünkben bizonyítani igyekeztünk — a második bemutatón sem, meglelhette a harmadikon. Petru Vintilă színműve, *Az álmok háza*, Harag György rendezésében, Kölönte Zsolt díszletével és jelmezeivel magán viseli az idő jegyét, az előadáson látszik, hogy nem négy vagy öt évvel ezelőtt született. A darab témája: a két világháború közötti kispolgári család sokszoros nyomorúságának s az üldözött illegális kommunisták reményt keltő, bátorító és emberileg felemelő hatásának ábrázolása — jelentős, de távolról sem új téma. *Az álmok háza* nem sorolható a remekművek közé. Ezt a témát a marosvásárhelyi közönség láthatta már húsz évvel ezelőtt, íróilag sokkal jobb, művészibb ábrázolásban: Gorkij *Kispolgárok* című drámájának emlékezetes előadásán, három évvel ezelőtt pedig drámailag ugyancsak jobb kivitelben Nagy István *Özönvíz előttjének* bemutatóján. A színház azonban nemcsak remekműveket játszik, s jelen esetben — mint Szőcs István is kiemelte az *Előrében* — a rendező intelligenciája, művészete, szakmai hozzáértése abban mutatkozik meg, hogy nem azt hangsúlyozza, amit a közönség már amúgy is tud, vagy amit ha nem tudna a szövegből, mindenképp tudomásul venne, hanem a drámai helyzetek kialakításában első pillanatban nem nyilvánvaló lehetőségeket és vonásokat igyekszik felfedezni, s ezzel az egésznek új, nem sejtett távlatot, nagyobb dimenziókat ad.

Hogyha Harag György naturalista felfogás szerint rendezi meg Petru Vintilă darabját, a hangsúlyt minden bizonnyal a cselekmény kibontakozására helyezi, azt igyekszik fordulatosabbá, sejtelmesebbé tenni. Vagyis megragad minden alkalmat, hogy részletesen bemutassa a harmincas évek elején Karánsebesen tengődő családot, a zsörtölődő nagyapát, az állásából liberális magatartása miatt elbocsátott könyvmoly vőt, nagypapa lányát, a megkeseredett feleséget, a helyét nem lelő, álmok és italozás között csapongó, eleven észjárású és eredeti modorú fiút, a vénkisasszony-sorba jutó lányt s a körülöttük megforduló embereket. A fő kérdés, mely iránt a közönség figyelmét így igyekezett volna felkelteni, ez lett volna: sikerül-e vagy nem sikerül a lányt férjhez adni? Hisz olyan jóravaló, s mégiscsak igazságtalanság, hogy a felszínes és könnyelmű Veturia fényes partit

Álmok háza — Szamossy Kornélia, Illyés Kinga, Ferenczy Csongor, Ferenczy István és Anatol Constantin

(Marx József felvétele)

csinál, ő pedig... Akkor aztán jöhetett volna az apróhirdetéses házassági ajánlatra betoppanó, várvavárt jómódú férfi helyett az Ismeretlen; a rendező művi úton növelhette volna a homályt és sejtelmességet, esetleg enyhe humoros félreértésekre is találhatott volna alkalmat, hogy a végén, mikor a lány megkedveli a jövevényt, rájuk törjön a rendőrség s az Ismeretlent mint régóta körözött kommunistát elvigye. A naturalista rendezés mindent részletezően és direktbe játszatott volna. Elvileg elképzelhető ezen a vonalon is másfajta felfogás, olyan, amely a kispolgár család törekvéseinek tragikomédiáját eleveníti meg, de akkor a darab végső jelenetének megoldása alighanem kivitelezhetetlen feladatok elé állítja a rendezőt.

Harag György más utat választott. Ő a cselekményt hagyja, hogy folyjék magától, s a család életének feszült légkörét ábrázoltatja, kissé expresszionista eszközökkel: gyorsan pergő, különösebben nem hangsúlyozott szövegrészekkel, hirtelen kitörésekkel, hosszú csendekkel, néma vagy félnéma fájdalmakkal. Ilyenformán az egész játék elektromossággal töltődik fel, s valóságos rendezői bravúrnak érzem, hogy a két rész alatt a közönséget végig sikerül várakozási készenlétben tartania. Sőt a mostani előadáson a második rész feszültebb volt, mint az első.

Az álmok házát előadó együttes kiválóan érti és érzékeli ennek a stílusnak a lehetőségeit. Csak a dicséret hangján lehet valamennyiükről megemlékezni: a legnagyobb szövegrészt és súlyt vállán hordozó Ferenczy Csongorról, a fiú alakítójáról, akinél állandóan érezzük, hogy hangosságával, meglepő és zavarba ejtő ötleteivel kompenzál, hisz valójában jóravaló, álmodozó lélek. Egyetlen zavaró momentumot érzékeltem mostani, fárasztó tévéfelvétel utáni alakításában: a jópofaságot néha kissé túljátszotta. Illyés Kinga, aki már az *Özönvíz* előadásán is bizonyította, hogy tud mellékszerepből főszerepet csinálni, ezúttal is a terjedelemben nagyobb szerepek szintjére nőtt. Szemérem és önérzetesség váltakozott alakításában, meggyőzően ábrázolt meghökkentő, mindenre elszánt kitörésekkel. Szamossy Kornélia Mamája gondterhelt hallgatásának állandóságával és szervességével nőtt naggyá, és az Anatol Constantin helyébe beugró Tóth Tamás is kitűnően illeszkedett az együttesbe. Nagy és jelentős színészi érzék kell ahhoz, hogy ha már a kényszerkörülmények miatt nem tud a feszültségteremtésbe bekapcsolódni, úgy maradjon kívül, hogy fáradtságot, szórakozottságot, nem-e-világból-valóságot érzékeltessen, s ezzel közvetett módon mégiscsak növelje a feszültséget. Gyarmati István, Nagyapa alakítója, a tőle megszokott jó színvonalon ábrázolja a figurát, kár, hogy ezúttal nem mindig tud parancsolni a humoristának s egy-két többletcsoszogással a karzatnak is játszik. Kitűnően sikerült Bálint Márta marosvásárhelyi bemutatkozása. Egyetlen jelenetében tud fergeteges, csábító, kacér, műveletlen, parancsoló lenni anélkül, hogy bárhol is ráduplázna szerepére. Ferenczy István rokonszenves méltósággal játssza az Ismeretlent, az idén papszerepekre szakosított Réthy Árpád a kegyes, de számító fiatalembert.

Az előadás láttán az emberben önkéntelenül is megfogalmazódik a kívánság: bárcsak vágná Harag György újra nagyobb fába a fejszéjét, s ne csak közepes darabokkal demonstrálná a virtuozitását.

A mini-fesztivál kínálva kínálná az összefoglaló értékelés lehetőségét. Az eddig kialakult kép, azt hiszem, világos, még akkor is, ha távolról sem nevezhető egységesnek.

PÁLL ÁRPÁD